

sî, *Reşid Rızâ şâhibü'l-Menâr: 'Aşruhü ve hayâtühü ve meşâdiru şekâfetih*, Kahire 1389/1970; Hasib es-Sâmerrâî, *Reşid Rızâ el-müfessir*, Bağdad 1397/1977; M. Sâlih el-Merrâkûşî, *Tefkîrû Muhammed Reşid Rızâ min hilâlî mecelleti'l-Menâr: 1898-1935*, Tunus 1985; M. Ahmed Der-nîka, *es-Seyyid Muhammed Reşid Rızâ: İslâhâtühü'l-ictimâ'iyye ve'd-diniyye*, Trablus 1406/1986; Muhammed b. Abdullah es-Selmân, *Reşid Rızâ ve da'vetühü's-Şeyh Muhammed b. 'Abdülvehhâb*, Küveyt 1409/1988; Ahmed Fehd Bere-kât eş-Şevâbîke, *Muhammed Reşid Rızâ ve devrühü fi'l-hayâtü'l-fikriyye ve's-siyâsiyye*, Amman 1409/1989; A. Hourani, *Arabic Thought in the Liberal Age: 1798-1939*, Cambridge 1993, s. 222-244; Emad Eldin Shahin, *Through Muslim Eyes: M. Rashid Ridâ's and the West*, Herndon 1415/1994; a.m.f., "Muhammed Raşhîd Riđâ's Perspectives on the West as Reflected in al-Manâr", *MW*, LXXIX/2 (1989), s. 113-132; E. Sirriyeh, *Sufis and Anti-Sufism: The Defence, Rethinking and Rejection of Sufism in the Modern World*, Richmond-Surrey 1999, s. 98-102; a.m.f., "Raşhîd Riđâ's Autobiography of the Syrian Years, 1865-1897", *Arabic and Middle Eastern Literature*, III/2, Abingdon 2000, s. 179-194; Suat Mertöğ-lu, "Reşid Rıza'da Hilafet Düşüncesi: Bir Kronolojî ve Tahlil Denemesi", *Hilafet Risâleleri* (haz. İsmail Kara), İstanbul 2005, V, 45-93; Assad Nimer Bussol, "*Şhaykh Muhammad Raşhîd Riđâ's Relations with Jamâl al-Dîn al-Afghânî and Mu-hammad 'Abduh*", *MW*, LXVI/4 (1976), s. 272-286; E. Tauber, "Raşhîd Riđâ as Pan-Arabist before World War I", a.e., LXXIX/2 (1989), s. 102-112; a.m.f., "Raşhîd Riđâ and Faysal's Kingdom of Syria", a.e., LXXV/3-4 (1995), s. 235-245; Mahmoud Haddad, "Arab Religious Nationalism in the Colonial Era: Rereading Raşhîd Rıza's Ideas on the Caliphate", *JAOS*, CXVII/2 (1997), s. 253-277; J. Skovgaard-Petersen, "Portrait of the Intellectual as a Young Man: Rashid Rida's Mu-hawarat al-muslih wa-al-muqallid (1906)", *Islam and Christian-Muslim Relations*, XII/1, Birmingham 2001, s. 93-104; Mustafa Öztürk, "Neo-Se-leflilik ve Kur'an -Reşid Rıza'nın Kur'an ve Yor-um Anlayışı Üzerine", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV/2, Adana 2004, s. 77-106; W. Ende, "Raşhîd Riđâ", *EP* (İng.), VIII, 446-448.

M. SAİT ÖZERVARLI

REŞİD-i YÂSEMÎ

(رشيد ياسمى)

Gulâm Rızâ Reşid-i Yâsemî
(1896-1951)

İranlı yazar, bilim adamı ve şair.

28 Cemâziyelâhîr 1314 (4 Aralık 1896) tarihinde Kırmanşah'a bağlı Gehvâre kasabasında doğdu. Asıl adı Gulâm Rızâ'dır. Edip ve entelektüel şahsiyetlerin yetiştiği bir aileden gelmektedir. Babası Muhammed Velîhan Mîr Penc hattat, şair ve nakkaştı. Anne tarafından dedesi divan sahibi ve *Şems ü Tuğrâ* adlı tarihî romanın yazarı Muhammed Bâkir Mirza Hüsrevî'dir. İlk eğitimi Kırmanşah'ta alan Reşid-i Yâ-

semî özel hocalardan Fars dili ve edebiyatı okudu, Arapça ve Fransızca öğrendi. Ardından gittiği Tahran'da Saint Louis Lise-si'nden mezun oldu (1913). Bu okulda Ni-zâm Vefâ isimli Farsça hocasının teşvikiyle şiire yöneldi. Şiirlerinde "Reşid" mahlasını kullandı. Öğrenimini tamamladıktan sonra önce Kültür ve Maliye bakanlıklarında, ardından saray kalem dairesinde çalışmaya başladı. O günlerde, sonraları adı Meliküşşuarâ-yi Bahâr tarafından Encümen-i Dânişkede olarak değiştirilecek olan Cerge-i Dânişverî'yi kurdu. Bu toplulukta Bahâr ve onun arkadaşlarından olan Sa-îd-i Nefisî, İkbâl-i Âştîyânî, Seyyid Rızâ Hü-nerî ve İbrâhim Ülfet gibi edebiyat ve fi-kir adamlarıyla çalıştı. "İnkılâb-ı Edebî" başlığı altında Fransızca'dan tercüme ettiği yazı dizisi *Dânişkede* dergisinde yayımlandı. Ardından Encümen-i Edebî-i İrân kuruldu. Burada İbn Yemîn-i Tuğrâî'nin hayatını anlattığı ilk telif yazısını neşretti. Kısa bir süre sonra Alî-yi Deştî'nin kurdu-ğu *Şafağ-ı Sorh* adlı gazetede edebî ten-kit yazıları kaleme aldı ve zamanının yazar ve şairlerini eleştirdi. Bu yazılar saye-sinde edebiyat çevrelerinin dikkatini çekti. *İrân*, *Nev Bahâr*, *Âyende*, *Ta'lim ü Terbiyet*, *Armağân*, *Mihr* ve *Ferhengistân* gibi gazete ve dergilerde makale ve şiirleri yayımlandı. Bu arada İngilizce-sini ilerletti ve Ernst Herzfeld'in derslerine katılarak Pehlevîce öğrendi. 1933 yılında Tahran Üniversitesi açıldığında Edebiyat Fakültesi'nin İslâm Tarihi Kürsüsü hocalığına getirildi. Dânişserâ-yi Âlî'de ders verdi. Ferhengistân-ı İrân üyeliğine seçildi. 1946'da Fransa'ya gitti ve orada iki yıl kaldı. 2 Mart 1949 tarihinde Edebiyat Fakültesi'nde verdiği bir konferans esnasında kalp krizi geçirdi. Tedavi için Avrupa'ya gitti. Bir süre sonra döndüğü Tahran'da 9 Mayıs 1951 tarihinde öldü.

Daha çok klasik İran edebiyatı araştırmacısı olarak tanınan Reşid değişik türlerdeki şiirlerinde kafiyelerin yerini değiştirerek yenilik yapma çabalarına, "mukattaât" ismiyle yeni bir şekil kullanmasına, yeni türeyen kelimelere şiirinde yer vermesine rağmen eski ustaların şiir üslûbunu takip eden Dânişkede topluluğunun belirlediği kurallara bağlı kalmış, Horasan ve Irak üslûbu arasında bir üslûbu benimsemiş, bugünün şiirini dünün şiirine bağlayan halkalardan biri olmuştur. Yeni mazmunları eski şiirin kalıbına dökmüş, ahlâk ve hikmeti şiirine yerleştirmiştir. Ancak bu tür şiirleri genelde ağır ve sanatlı olup tek-rarlar göze çarpmaktadır.

Eserleri. Döneminin sosyal ve kültürel değişikliklerini yansıttığı 2000 beyit civarındaki şiirleri önce *Müntehâbât-ı Eş'âr-ı Reşid* (Tahran 1312), daha sonra *Divân-ı Şîr-i Reşid-i Yâsemî* (Tahran 1338) adıyla yayımlanmıştır. **Telif Eserleri:** *Ahvâl-i İbn Yemîn* (Tahran 1304); *Kânûn-ı Ah-lâk* (Tahran 1307); *Târîh-i Milel ü Nihal* (Tahran 1315 hş.); *Â'n-ı Nigârîş-i Târîh* (Tahran 1316 hş.); *Edebiyyât-ı Mu'âşır* (Tahran 1316 hş.); *Mağâlât ve Risâlehâ* (nşr. İrec Efşâr - Muhammed Resul Deryâ-geşt, Tahran 1373 hş.). **Neşirleri:** *Divân-ı Muhammed Bâkır-ı Hüsrevî* (Tahran 1303 hş.); *Selâmân u Ebsâl-ı Câmî* (Tahran 1305 hş.); *Enderznâme-i Esedî-i Tû-sî* (Tahran 1306 hş.); *Neşâyih-i Firdevsî* (Tahran 1306 hş.); *Muqaddime ber Dü-beytîhâ-yı Bâbâ Tâhir-i 'Uryân* (Tahran 1306 hş.); *Divân-ı Hâtif-i İsfahânî* (Tahran 1307 hş.); *Müntehâbât-ı Eş'âr-ı Ferruhî-i Sîstânî* (Tahran 1311); *Divân-ı Mes'ûd-i Sa'd-ı Selmân* (Tahran 1318 hş.); *Eş'âr-ı Güzide-i Mes'ûd-i Sa'd-ı Sel-mân* (Tahran 1319 hş.). **Külliyât-ı Hâ-ce Cemâleddîn Selmân-ı Sâvecî (Tahran, ts.); **Tercümelere:** *Pehlevîce'den: Enderz-i Üşner Dânak* (Tahran 1313 hş.); *Enderz-i Âzerpâd Mar Sipendan* (Tahran, ts.); *Erdâvîr 'Afnâme* (Tahran 1314 hş.). **Fransızca'dan:** *Neşâyih-i Epiktotos Hakîm* (Tahran, ts.); *Târîh-i 'Umûmî-i Kâr-ı Hicdehum* (Albert Malet'den, Tahran 1310); *Târîhçe-i Nâdirşâh* (Minnorsky'den, Tahran 1313 hş.); *Âşâr-ı İrân* (Andre Godard'dan, Tahran 1314 hş.); *İrân der Zamân-ı Sâsânîyân* (Arthur Christensen'den, Tahran 1317 hş.); *Ez Kaşr-ı Şîrîn be Tûs* (Tahran, ts.). **İngilizce'den:** *Â'n-ı Düstyâbî* (Dale Carnegie'den, Tahran 1320 hş.); *Târîh-i Cengîz* (Harold Lamp'dan, Tahran 1313 hş.); *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân -ez Âğâz-ı Şafeviyye tâ 'Aşr-ı Hâzır-* (Edward Browne'dan, Tahran 1316 hş.); *Mağâm-ı İrân der Târîh-i İslâm* (David Margoliouth'tan, Tahran 1321 hş.); *Teâtr-ı Manzûm-ı Ânûş* (Tomanianis'ten, Tahran, ts.).**

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhamîd Halhâlî, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mu'âşır-ı İrân*, Tahran 1333 hş., I, 180-188; Muhammed İshak, *Sûhanverân-ı İrân der 'Aşr-ı Hâzır*, Delhi 1351 hş., I, 92-105; Zehrâ-yi Hânlerî [Kiyâ], *Ferheng-i Edebiyyât-ı Fârsî*, Tahran 1366 hş., s. 233-234; Abdürrefî Hakkâk, *Ferheng-i Sâ'irân-ı Zebân-ı Fârsî*, Tahran 1368 hş., s. 229-230; M. Bâkır-ı Bürkâî, *Sûhanverân-ı Nâmâ-yi Mu'âşır-ı İrân*, Kum 1373 hş., III, 1528-1534; Yahyâ Âryanpür, *Ez Nîmâ tâ Rûzgâr-ı Mâ*, Tahran 1376 hş., III, 138-145; Munibur Rahman, "Raşhîd Yâsimî", *EP* (İng.), VIII, 448; Dihhudâ, *Luğatnâme* (Muîn), VII, 10655.

MUSTAFA ÇİÇEKLER